

Tā ir abordāža!

Leģendārais Mākslas akadēmijas karnevāls ierastajā vietā turpina slavenās tradīcijas

Tajās reizēs Mākslas akadēmijas (LMA) ēka izskatījās kā viduslaiku cietokšņa ieņemšana — tajā centās iekļūt pa visām durvīm, logiem, šķirbām: lūdzoši skatieni vērsti uz iekšā laidēju pusi, citviet uz otro stāvu saslietas trepes, kārtības regulēšanā iesaistījusies vai vismaz apkārt braukā milicija... — tik dramatisku ainu pie akadēmijas atceras mūziķis Juris Kulakovs, kad 80.gadu sākumā kādā februāra naktī tur notika kārtējais Mākslas akadēmijas karnevāls. Arī citu agrāko vai vēlāko laiku aculiecinieku stāsti skan līdzīgi, tādējādi apliecinot šī mākslas un masku pasākuma kādreizējo prestižu un krāšņumu. 80.gadu nogalē panīcis, kopš pērnā gada karnevāls atkal ir atguvis elpu. Iespējams, tie, kas vēl darina tērpu šīssestdienas vakara Sirreālajām vakariņām, nemaz nezina, cik svētas atmiņas daudziem mākslas dzīves veidotājiem saistās ar šo notikumu. Turklāt katra paaudze uzskata, ka tieši viņu laikā jautrība un bohēma sīsi visaugstāko vilni. Tikko atsākto karnevālu tradīcijas vēl veidojas, bet jau tagad dzirdams: «Šis ir vienīgais karnevāls, uz kuru man nav slinkums gatavot tērpu.»

ATLIKUMS — TRŪCĪGAJIEM

«Latvijas laikā bija četras vērā ņemamas balles — Preses, Operas, Virsnieku un Akadēmijas balle. Būt kādā no tām bija liels gods,» savu stāstījumu iesāk, iespējams, viens no uzcītīgākajiem LMA vēstures dokumentētājiem Valdis Villerušs. Viņa un kundzes Dagmāras Villerušas spilgtākās atmiņas par mākslinieciskajām ākstībām saistās ar periodu no 60. līdz 80.gadu vidum. Vērienīgais uzskates materiālu klāts iegūts, galvenokārt savācot no dzīrēm pāri palikušus plakātus, ielūgumus, programmas, kas citkārt būtu vienkārši izmestas laukā. Skaistākās liecības par karnevālu Villerušam ir no 30.gadiem, kad tā pa īstam iegājusies tradīcija ik gadu februārī līksmot maskās. Pirmie desmit gadi pēc akadēmijas dibināšanas 1921.gadā ir visai neskaidri — nav zināms, kurā gadā karnevāls īsti sācies. Šāgada pasākuma rīkotāju nosaukumā minētais skaitlis 64 ir malduguns.

D.Villeruša rāda Jāzepa Grosvalda mākslinieciski apdarinātu deju saraksta grāmatiņu karnevālam Greizajos Ratos, kurai līdzī nāc neliels zīmūlītis, ar kuru izdarīt atzīmes — kura deja kam aizrunāta. Šāda speciāli darinātu deju programmu izgatavošana izsīka padomju laikos. Tikai savulaik ļoti aktīvs radošās dzīves līdzdalībnieks Aleksandrs Stankevičs kādam karnevālam zīmējis speciālas etiķetes. Kā ziņo plakāti, ieeja pasākumā bijusi, protams, tikai maskās, ar ielūgumiem vai piecu latu vērtām biļetēm. Uz vienas no tām rakstīts: «Atlikums tiks novēlēts trūcīgāko studentu pabalstīšanai.»

STIPENDIJA NOST!

Villeruši karnevālā ballējušies gan kā studenti, gan kā pasniedzēji. Izrādās, vistrakākās atmiņas saistās, kad uz jandalēšanas viņi ieradušies kā pasniedzēji un reizē kārtības uzraugi. «Ivaram Heinrihsonam mājās bija vairāki koferi ar ļoti daudz tērpiem. Pirms karnevāla viņa Baznīcas ielas dzīvoklī notika stundām ilga pārgērbšanās. Gāja it kā uz darbu, bet līksmība izvērtās ļoti liela. Ivars, lai ko lika galvā, tik un tā izskatījās pēc arāba.» Villerušs rāda uz Helēnas Heinrihsones gleznotu darbu, kurā viņš redzams sev mūžam pierakstītajā ampluā — zaķa tērpā. Pats nemaz īsti neatceroties, kāpēc tieši šis tēls ar viņu tā saaudzis.

Viens no greznākajiem karnevāliem bijis, kad Imants un Ieva Lancmaņi atnākuši no kokvilnas auduma speciāli šūtā kleitā un uzvalkā un ar parūkām. Dagmāra kopā ar Maiju Tabaku auditoriju sagatavojušas līdzvērtīgā baroka stilā: «Ar visiem iespējamajiem materiāliem izdrapējām telpu. Visi nāca skatīties uz noslēpumaino atmosfēru. Nabaga students Pudāns toreiz bija sagājis naidā ar Maiju — viņa puisim visu seju bija saskrāpējusi.»

LMA tolaik bija vieta, kur varēja atļauties visvairāk uz mākslas un lielas brīvdomības balansējošu lietu, tāpēc uz karnevālu tiecās visi. Piemēram, šī bija vienīgā vieta, no kuras nemeta ārā par «neķītrā» rokenrola dejušanu.

Raugoties uz nekārtībām akadēmijas ārpusē, Indulis Zariņš teicis: «Tā ir abordāža!» Lai regulētu kārtību pie aplenkās akadēmijas, bieži tika izsaukta milicija. Par galveno durvju sargu parasti izvēlēja studentu, kas bija izbijis lodes grūdējs.

«Dzēra visi, bet, ja tu izskatījies dzēris, tu biji dzeršanas brāķis.» Anonīms tā laika dzīves liecinieks zina stāstīt, kā nepaveicies vienam studentam, kuru varen piedzērušos uzrunājis dekāns Pēteris Upītis. Cenzdamies atbildēt uz jautājumu, kāpēc viņš nāk uz karnevālu tik piedzēries, pie pirmā mutes vēriena viņš pasniedzēju vienkārši apvēmis. V.Villērušs stāsta, kā vienam no talantīgākajiem viņa kursa biedriem rozentāļos Kārlim Brencim līdzīga iemesla dēļ garām aizgājusi visa mākslinieka karjera: «Viņu ļoti piedzērušos karnevālā pamanīja toreizējais rektors Leo Svemps un par sodu nākamajā gadā neuzņēma augstskolā. Viņam bija jāiet armijā, pēc tam viņš tā arī neatnāca.» No stingrajiem kārtības noteikumiem cietusi arī kāda studente. «Reiz pīpējām mūsu auditorijā, dzirdam, ka nāk pārzinis, fiksi pamūkam, kur nu kurais, paliek viena meitene, kas vispār nepīpē. Viņš ienāk iekšā, paosta gaisu un rāda uz nabadzīti ar pirkstu: «Stipendija nost!»

Dagmāra Villēruša piebilst, ka meitenēm bijis dzinulis saņemt labu novērtējumu par tērpu no Induļa Zariņa. «Viņš bija spoža personība, ar labu gaumi un izmeklētām manierēm.» Būdams labs diplomāts, viņš arī veiksmīgi spējis nogludināt pēc ballēm sekojošās nepatīkšanas. Tās sagādājusi vai nu partijas padome vai paši radījuši. Tas piederējis pie lietas. «Pēc vienas no ballēm Guntars Krēsliņš metās virsū tik miermīlīgajam Arvīdam Būmanim, ka tas pavedis viņa sievu. Krēsliņš bija tik traks, ka tas tika pacelts līdz padomes līmenim. Nekā jau nebija. (..) Man, tāpat kā pārējām meitenēm, pēc balles parasti bija kaut kas pazudis. Visvairāk žēl bija sudraba bumbiņu krelles. Vīriešu kārtas pārstāvji tad pa zemi vien dzīvoja — meklēja grīdas šķirbās sakritušos dārgumus.»

NAZIS AKNĀS

Mākslinieks Kaspars Zariņš stāstu par savulaik piedzīvotajām trakulībām sāk, atceroties, kā, viņam 80.gadu sākumā mācoties trešajā kursā, nomiris tautas vadonis Brežņevs. «Tas vien bija karnevāla vērts, kā mēs pirms kārtējās balles piedalījāmies obligātajā publiskajā vadoņa apraudāšanā akadēmijas foajē. Pēc tam ieslēdzāmies auditorijā un dzērām alu. Ne šā tā, bet no mucas.» Jānis Mitrēvics, Aija Zariņa, Frančeska Kirke, Aleksejs Naumovs, Dace Lielā, Juris Utāns, Guntars Sietiņš, Kristaps Ģelzis, Oļegs Tillbergs — uz šiem vārdiem un viņu atraktivitāti toreiz balstījās karnevāla esence. 50. un 60.gados liels uzsvars, noformējot karnevālu, ticis likts uz telpu dekorēšanu, toties 80.gados vairāk akcentēti tieši tērpi. «Ja jau tu biji mākslinieks, bija jāparāda, uz ko esi spējīgs. Mans visu laiku labākais tērps bija kaktuss. Brālis bija tārps. Toreiz tēlnieks Švābe atnāca Ādama kostīmā. Tā kā viņš bija izteikti spalvainis, izskats bija vēl iespaidīgāks. Gatis Blunovs ākstību virpulī karnevāla laikā bija pamanījies izlīst cauri kādas grupas bungām. Tāds nu viņš tur apkārt klīda.»

Atmosfēra bija brīva un radoša. Protams, nevar teikt, ka jautrība nāca tikai pati par sevi, tika lietots arī alkohols. Toties izpalika narkotiku problēmas, radošā izdoma tika ieguldīta tērpu izveidē. Šī ķēmošanās un citādas plānprātības izpausmes aizvietoja informācijas un izklaides badu. Tā bija liela laime — kādam no malas iekļūt te iekšā.

Visi dejoja kā traki. Te spēlēja grupas, ko mūsdienās dēvē par underground. Pits Andersons bija iecienītākais mūziķis. Kroņa dziesma bija Pērkona izpildītā Cīk stulbi nosist gulbi.

«Nē, kautiņi neizcēlās. Kurša vecākais rūpējās, lai telpas netiktu galīgi otrādi apgrieztas. Vitrāžas tika aizklātas ar dēļiem, lai neviens cauri neizkristu. Students, vārdā Jekšīņš, izbijis basketbolists, vienmēr salasīja spēcīgākos puisus (es viņu vidū nebiju), tā saucamo izsitēju komandu, kas rūpējās par kārtību, nelaida iekšā svešos. Bet tik un tā salīda iekšā pa logiem.»

Nāca daudz tagadējo politiķu, citi sabiedrībā zināmi cilvēki, kas tolaik bija vienkārši ekonomisti, sportisti vai komjaunieši. Īpaši daudz apmeklētāju bija no konservatorijas. «Par konservatorijas balli īpašā sajūsmā nebiju. Mūziķi jau izākstījušies uz skatuves, ballē viņi grib vienkārši parunāt. Ilgstošajā atšķirtības periodā māksliniekā ir sakrājies tāds jandalēšanās spēks, ka šādās karnevāla reizēs viņš vienkārši uzsprāgst. Teātris, ākstība, kādu zināmu cilvēku vai mākslinieku atveidošana, kariķēšana. Pie lietas pieder šajā reizē arī atļauties otram pateikt visādas cūcības — jo lielāku nazi tu vari ieģrūst otram zem aknām, jo labāk.»

AR OGLEKĻA GĀZES DŪMIEM

Mūziķim Jurim Kulakovam 80.gadu sākumā palaimējās ne vien regulāri piedalīties LMA karnevālā, bet arī spēlēt pirmo koncertu ar grupu Pērkons. «Karnevāls bija tā laika kultūras avangards. Tajā nokļūt bija augstākā prestiža lieta. Vedām paziņas iekšā, piesakot viņus kā pirotehnikas meistarus vai frizierus.»

Kulakovs tur jau bija spēlējis ar grupu Arka (vēlāko Zodiaku), tā sarunādams uzstāšanos arī Pērkonam. «Mūs uzņēma grandiozi. Mūsdienu sajūsma nestāv līdzīgai tai, kāda tā bija toreiz. Pirmais koncerts šeit bija liela veiksmē, jo te bija viskritiskākā un vērtīgākā publika. Konservatorija tomēr bija mājas, kurās mūsu toreizējo mūziku diez vai tik augstu novērtētu.» Mūziķis rāda bildes, kurās redzama skatuves noformēšanas gaita. Ar domu — jo trakāk, jo labāk. Apspēlējot dziesmu par gulbi, izveidoja iespaidīgu gulbja figūru, kas pēc tam performances nolūkos tika iznīcināta. Jāteic, ka Pērkons viens no pirmajiem Latvijā koncertā izmantoja pirotehniku — dūmus (no oglekļa gāzes ugunsdzēsamajiem aparātiem) un nelielus sprādzienus.

«Programma mums nebija īpaši gara, jo spēlējām tikai savas dziesmas tikai latviešu valodā. Pēc tam mūziku no lentēm atskaņoja tolaik atzīts dīdžejs no VEF kluba Kārlis Upenieks. Mēs gājām uz auditorijām draudzēties ar šejieniešiem. Runājām par mākslu, par revolūciju, kas nepieciešama, jo viss ir tik pliekans. Visi bijām jauni, talantīgi, lielu ambīciju un ideālu cilvēki.»